

วิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

An analysis of the figures of speech in Phuchanasiphthit novel

สุวดี บุญราศรี (Suvadee Boonrasri)*
จำเริญ แสงดวงแข (Jumrern Saengdounghae)**
นิดา มีสุข (Nida Meesuk)***

คำสำคัญ

1. โวหาร 2. นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

คำนำ

วรรณกรรมเป็นมรดกทางปัญญาอันล้ำค่าของชาติ เพราะวรรณกรรมสามารถสะท้อนภาพสังคม วัฒนธรรม ความคิด ความรู้สึก มองเห็นชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ วรรณกรรมถ่ายทอดความดีงามโดยอาศัยศิลปะการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารด้วยเหตุนี้ผู้ประพันธ์จึงบรรจงเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความงามสร้างสรรค์ให้วรรณกรรมมีคุณค่า เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจและมีความรู้สึกตรงตามความประสงค์ของผู้ประพันธ์

การใช้ภาษาที่ทำให้เกิดความไพเราะและประทับใจนั้น บางครั้งเนื้อความที่ใช้จำเป็นจะต้องเลือกใช้ถ้อยคำอย่างพิถีพิถันต่างไปจากภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังที่ เจตนา นาควัชระ กล่าว ไว้ว่า “ภาษาวรรณคดีเป็นภาษาที่ได้รับการกลั่นกรองแล้ว นักประพันธ์ในบางครั้งอาจจะไม่ใช่ภาษาที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่จะเลือกเฟ้น

*มหาบัณฑิต หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

ถ้อยคำสำนวนเพื่อให้เกิดความไพเราะประการหนึ่ง หรือเพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิดและอารมณ์ของตนอีกประการหนึ่ง จึงจำเป็นจะต้องสร้างสรรค์วรรณกรรมด้วยภาษาที่มีลักษณะและคุณค่าทางสุนทรียะ”¹

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการใช้ภาษาในวรรณกรรม จำเป็นต้องใช้ภาษาที่กะทัดรัด ก่อให้เกิดความรู้สึกจินตนาการ เห็นภาพพจน์ ทั้งนี้ เพื่อสื่อสารได้ตรงตามความประสงค์ของผู้ประพันธ์ อันจะทำให้วรรณกรรมมีคุณค่ายิ่งขึ้น

การใช้โวหารในงานประพันธ์เป็นศิลปะอย่างหนึ่งของการสื่อสารเพราะโวหารเป็นการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง โดยไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา แต่จะเลือกเฟ้นถ้อยคำซึ่งก่อให้เกิดภาพพจน์ อารมณ์ ความคิดความรู้สึกจากผู้เขียนไปสู่ผู้อ่าน

วิภา กงกะนันทน์ กล่าวถึงโวหารไว้ว่า

โวหารเป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอย่างหนึ่ง แต่หมายความเป็นอย่างอื่นบ้าง ให้มีความหมายกำกวม หนักเบาคลุมเครือ หรือเข้มข้นต่างไปบ้าง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อจะขยายความให้ชัดเจนขึ้นบ้างหรือเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกความคิดความฝันหรือความรู้สึกให้กว้างขวาง ลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลง ตามภูมิปัญญาของผู้อ่านหรือผู้ฟังบ้าง การที่คนบางคนใช้โวหารเป็นเพราะการพูดหรือเขียนด้วยภาษาตรงไปตรงมา อาจไม่ช่วยให้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของเขา²

นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ เป็นวรรณกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เขาชอบมากที่สุดในจำนวนงานประพันธ์ของเขา ทั้งนี้เพราะผู้ชนะสิบทิศนี้มีลักษณะเด่นหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้สำนวนโวหาร ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงภาษาในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศว่า

การเรียบเรียงถ้อยคำบางแห่งไม่เหมือนประโยคไทยในหนังสือใด หรือสำนวนของใคร แต่เป็นสำนวนที่ไม่ซ้ำหู และโดยเฉพาะการอุปมาภายในเรื่องนั้นเป็นที่จับใจคนอ่าน... เขาชอบสามารถทำให้คนอ่านทั้งชายและหญิงเห็นใจได้ด้วยถ้อยคำสำนวนที่เฉียบแหลม เป็นต้นว่า “ข้าพเจ้ารักตะละแม่จันทร์ธาด้วยใจภักดี แต่รักกุสุมาด้วยใจปอง”³

สำหรับสำนวนโวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีความไพเราะอ่อนหวานและมีความหมายลึกซึ้งซึ่งจับใจผู้อ่านจนอาจกล่าวได้ว่าผลงานที่ส่งให้เขาชอบเป็นที่ยกย่องในวงวรรณกรรมไทย คือ นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ดังที่

¹เจตนา นาควัชระ. (2514). “วรรณคดีวิจารณ์กับบทบาทของภาษา,” ใน วรรณโวทยากร. หน้า 26.

²วิภา กงกะนันทน์. (2522). วรรณคดีศึกษา. หน้า 22.

³ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2514). “หัวใจของวรรณคดีไทย,” ใน วรรณโวทยากร. หน้า 90.

ชนากานต์ ศิลปรัตน์ กล่าวไว้ว่า “นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นนวนิยายที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ยาขอบเป็นผลงานชิ้นเอกทำให้ยาขอบเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของนักอ่านจนกล่าวได้ว่า ผู้ชนะสิบทิศคือยาขอบ และยาขอบคือผู้ชนะสิบทิศ”⁴

จากการศึกษาเรื่องผู้ชนะสิบทิศปรากฏว่ายาขอบได้ใช้โวหารหลายประเภทในการเรียบเรียงนิยายเรื่องนี้ อาจกล่าวได้ว่าทุกหน้ากระดาษของการแต่งผู้ชนะสิบทิศประกอบไปด้วยโวหารอันประทับใจผู้อ่านทั้งสิ้น จากการศึกษา งานวิจัย พบว่า ยังไม่ปรากฏผลงานที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศโดยเฉพาะ ทั้งที่ผู้ชนะสิบทิศเป็นนิยายที่มีลักษณะโวหารอันเป็นที่ประทับใจผู้อ่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยกำหนดหมวดหมู่ ดังนี้

1. โวหารเปรียบเทียบ
2. โวหารสมมุติ
3. โวหารสิ่งแทน
4. โวหารกล่าวเกินจริง
5. โวหารเลียนแบบ
6. โวหารขัดแย้ง
7. โวหารสรุปความ
8. โวหารกล่าวนำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
 - 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี แนวคิด ที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์โวหารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดความมุ่งหมายและขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า
 - 1.3 ศึกษานวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างละเอียด เพื่อศึกษาโวหารที่ปรากฏในนวนิยายทุกประเภทตามขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.4 จัดแยกประเภทของโวหารที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ บันทึกลงในบัตรอ่าน โดยแยกเป็นหมวดหมู่ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาโวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยจัดบันทึกข้อมูลลงในบัตรอ่านที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น จากนั้นจัดแยกประเภทของโวหารตามขอบเขตด้านเนื้อหา และนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น

⁴ชนากานต์ ศิลปรัตน์. (2540). วิเคราะห์ความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ. หน้า 2.

3. ชั้นสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
 - 3.1 สรุปและอภิปรายผล
 - 3.2 เสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่า ภาษอบได้ใช้โวหารหลายประเภทในการประพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่โวหารไว้ทั้งสิ้น 8 หมวด สรุปได้ดังนี้

1. โวหารเปรียบเทียบ ได้แก่
 - 1.1 อุปมาอุปไมย (Simile)
 - 1.2 อุปลักษณ์ (Metaphor)
 - 1.3 อุทาหรณ์ (Analogy)
2. โวหารสมมติ ได้แก่
 - 2.1 บุคคลวัต (Personification)
 - 2.2 สาธก (Allegory)
 - 2.3 อาวัตพากย์ (Synesthesia)
3. โวหารสิ่งแทน ได้แก่
 - 3.1 สัญลักษณ์ (Symbol)
 - 3.2 นามนัย (Metonymy)
 - 3.3 สมพจน์ (Synecdoche)
4. โวหารกล่าวเกินจริง มีเพียงอย่างเดียว คือ อติพจน์ (Hyperbole)
5. โวหารเลียนแบบ ได้แก่
 - 5.1 ปฏิรูปพจน์ (Allusion)
 - 5.2 สัทพจน์ (Onomatopoeia)
6. โวหารขัดแย้ง ได้แก่
 - 6.1 ปฏิอรรถ (Paradox)
 - 6.2 ปฏิวาทะ (Oxymoron)
 - 6.3 ปฏินัย (Antithesis)
 - 6.4 ประชดเหน็บแนม (Irony หรือ Sarcasm)
7. โวหารสรุปความ ได้แก่
 - 7.1 ปฏิปุจฉา (Rhetorical - question)
 - 7.2 อุดมน์ย (Climax)
 - 7.3 อุปนัย (Enuendo)
8. โวหารกล่าวนำ มีเพียงอย่างเดียว คือ อาลปนะ (Apostrophe)

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศมีการใช้โวหารหลายประเภทผู้วิจัยได้นำโวหารที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาจัดหมวดหมู่ เข้าไว้ด้วยกัน

2. ผลจากการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่า ยາชอบได้นำสิ่งต่างที่ผู้อ่านรู้จักและเข้าใจมาเป็นสื่อในการเปรียบเทียบ เพื่อทำให้มองเห็นภาพพจน์ไปตามรสของคำ และรสของความได้

ผลจากการวิเคราะห์พบว่าโวหารที่ยาชอบนำมาใช้มากที่สุดคือโวหารอุปมาอุปไมย ลักษณะการใช้โวหารอุปมาอุปไมยได้นำสิ่งต่าง ๆ มาเป็นสื่อในการเปรียบเทียบอย่างหลากหลายและสิ่งทีนำมาเปรียบนั้นทำให้อ่านสามารถเห็นภาพพจน์ได้อย่างชัดเจน โวหารอุปมาอุปไมยที่นำมาใช้ได้แก่ ธรรมชาติ พืช ดอกไม้ สัตว์ พาหนะ อวัยวะของ สิ่งก่อสร้าง ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม นิทาน ตำนาน สมมุติเทพ นามธรรม และบุคคลที่พบมากที่สุดคือ สัตว์ เช่น การนำโค ไก่พ่อเฒ่าเปรียบกับจะเด็ด จะเข้เปรียบกับสีอ่อง สมันเปรียบกับขุนเมืองราย ตาเสือเปรียบกับตาของจาเลงกะโบ เต่าเอากะตองเป็นเกาะกำบังตนเปรียบกับการกระทำของทหารหงสาวดี ปลาต้องไม่เปรียบกับความรู้สึกของจะเด็ด เป็นต้น นอกจากโวหารอุปมาอุปไมยที่ยาชอบนำมาใช้มากที่สุดแล้วนั้น ยังมีโวหารที่ไพเราะจับใจผู้อ่าน จนมีผู้กล่าวถึงมาจนทุกวันนี้ เช่น โวหารอุปนัย ซึ่งเป็นโวหารที่กล่าวถึงความสำคัญรองเพื่อให้อ่านสรุปความเอง เช่น จะเด็ดกล่าวกับจันทราวว่า “ข้าพเจ้ารักน้องท่านนี้โดยใจก็ดี ส่วนที่รักตะละแม่กุสุมาเมืองแปรสิริกโดยใจปอง” จากข้อความเป็นการใช้คำพูดที่ทำให้เกียรติหญิงหนึ่งและถนอมน้ำใจอีกหญิงหนึ่ง โวหารอุตมัยซึ่งเป็นโวหารที่กล่าวถึงการลำดับความสำคัญ ตอนจะเด็ดกล่าวกับกุสุมา เพื่อให้กุสุมาเข้าใจในความรักชาติของจะเด็ด เช่น “รักสตรีข้าพเจ้ารักได้หลายนางแต่เมืองมาตุภูมินั้นจะรักไว้แต่เมืองเดียว” และ “ข้าพเจ้ารักตัวเองยิ่งนักแล ทั้งนี้ยังรักกุสุมามากกว่า แต่ทั้งตัวข้าพเจ้าและกุสุมารวมกันข้าพเจ้าหาได้รักเท่าตองอุไม้” จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าเป็นความสามารถอันยอดเยี่ยมของยาชอบยากที่จะหาผู้ใดเสมอได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับโวหาร เพื่อช่วยให้อ่านวรรณคดีและวรรณกรรมมีอรรถรสยิ่งขึ้น

1.2 นำไปใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย ระดับช่วงชั้นที่ 4 ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เรื่องความงามในภาษา

1.3 นำไปใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระวิชาภาษาไทยในทุกระดับชั้น ในทักษะการอ่าน การเขียน และการพูด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

จากการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการค้นคว้าและวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 ควบคู่การศึกษาโวหารในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบกับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องผู้ชนะสิบทิศ

2.2 ควบคู่การศึกษาโวหารในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ของยาขอบ

2.3 ควบคู่ศึกษานวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศเกี่ยวกับบอกลงการศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

เจตนา นาควัชระ. (2514). “วรรณคดีวิจารณ์กับบทบาทของภาษา,” ใน วรรณไวทยากร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ชนากานต์ ศิลปรัศมี. (2540). วิเคราะห์ความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

บุญเหลือ เทพยสุพรรณ, ม.ล. (2514). “หัวใจของวรรณคดีไทย,” ใน วรรณไวทยากร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

วิภา กงกะนันท์. (2522). วรรณคดีศึกษา. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุดี บุญราศรี. (2548). วิเคราะห์โวหารในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

